

*Прутика Ю. Д.,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри правосуддя
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

*Круковес В. В.,
аспірант кафедри правосуддя
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

МЕТА ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТУ ПРОЖИВАННЯ ОДНІЄЮ СІМ'ЄЮ ЧОЛОВІКА ТА ЖІНКИ БЕЗ ШЛЮБУ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Анотація. Стаття присвячена аналізу вітчизняної судової практики на предмет дослідження теоретичних та практичних аспектів такого складника заяви про встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу, як мета та її значення для реалізації законних прав та інтересів таких осіб.

Ключові слова: мета, заява, окреме провадження, фактичне подружжя, сім'я.

Постановка проблеми. Проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу як одна з форм співжиття між ними все частіше можна спостерігати як норму сучасного життя. У зв'язку із цим актуальним є питання захисту прав таких осіб, які, на жаль, сьогодні перебувають у ненадійному становищі. Встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу є одним із тих засобів захисту прав чоловіка та жінки, про який вони не завжди обізнані. Тому актуальним є питання аналізу мети встановлення такого факту та її значення для реалізації законних прав та інтересів таких осіб.

Окремого наукового дослідження цього питання в науці цивільного процесуального права не виявлено. Проте в загальному вигляді, особливо в контексті розгляду справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення, це питання розглядали такі вчені, як М.О. Німак, Г.В. Чурпіта, Ю.О. Пилипенко, М.М. Ясинок, П.Ф. Єлсейкін, М.М. Дякович, Ю.С. Червоний, С.В. Сенік, А.С. Григор'єва, Б.В. Санін та ін. Наукові досягнення вищезазначених учених стануть основою для подальшого вивчення цього питання.

Оскільки це дослідження спрямоване на вдосконалення науки цивільного процесуального права та законодавства, мета статті – проаналізувати на основі вітчизняної судової практики теоретичні та практичні аспекти такого складника заяви про встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу, як мета.

Виклад основного матеріалу дослідження. Встановлення юридичних фактів стосується насамперед життєво важливих сторін життя людини. Разом із тим, у житті має місце безліч випадків, які потребують свого узаконення на рівні судового рішення, оскільки відсутність такого рішення унеможливує наявність тих чи інших юридично значимих фактів, з якими особа пов'язує виникнення, зміну чи припинення правовідносин у сфері своїх особистих чи майнових прав. Саме таким фактом для чоловіка та жінки, які проживають разом, є встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу задля належної реалізації своїх прав.

У науці цивільного процесуального права домінує позиція, що встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу має здебільшого майново-практичне значення. Так, Ю.О. Пилипенко зазначає, що основною метою встановлення такого факту є необхідність виникнення в осіб, передбачених главою 8 Сімейного кодексу України (далі – СК), частини майнових прав та обов'язків, що притаманні подружжю [1]. Ю.С. Червоний вважає, що встановлення зазначеного факту має значення виключно для розподілу майна, нажитого за час спільного проживання та стягнення аліментів, а тому такі справи повинні розглядатися в порядку позовного провадження, а якщо між такими особами немає спору щодо майна або стягнення аліментів, то немає необхідності встановлювати зазначений факт [2, с. 397]. Не відходить від такої позиції і судовий аналіз справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення, який зазначає, що саме для питань здійснення права спільної сумісної власності, права на укладання договорів, розпорядження майном, визначення порядку користування майном, розпорядження часткою у майні тощо виникає потреба у встановленні факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу [3].

Проте є й інша сторона цього питання – те, що встановлення такого факту має значення під час поділу майна, придбаного до реєстрації шлюбу, а саме під час спільного проживання чоловіка та жінки, в порядку позовного провадження. М.О. Німак вважає, що якщо не встановлювати факт проживання чоловіка та жінки однією сім'єю без шлюбу, а зобов'язати їх зареєструвати шлюб, то залишається неврегульованою та сфера відносин, які виникли з моменту початку їх спільного проживання до моменту укладення шлюбу. Саме для того, щоб надати законної сили цій сфері відносин, заявники і звертаються до суду з вимогою про встановлення факту проживання однією сім'єю без шлюбу, адже в такому випадку фактичний шлюб прирівнюється за наслідками до зареєстрованого [4]. Цьому є підтвердження на практиці: позивачка звернулася до суду із позовною заявою про встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу та поділ майна, посилаючись на те, що з листопада 1996 р. до 16 вересня 2010 р. вона із відповідачем проживала однією сім'єю без реєстрації шлюбу, а з жовтня 2010 р. – у зареєстрованому шлюбі. Просить поділити майно, яке було набуто саме під час спільного проживання без реєстрації шлюбу [5].

Вважаємо, що встановлення зазначеного факту не обмежується лише вирішенням майнового питання, а має на меті вирішити низку інших питань, які мають не менш важливе значення для таких осіб і можуть бути розглянуті саме в порядку

окремого провадження. Так, Б.В. Санін вважає, що метою встановлення такого факту може виступати встановлення правового режиму майна, яке перебуває у їхній спільній сумісній власності, вирішення питання щодо утримання, усиновлення та отримання спадщини [6]. На жаль, сьогодні в Україні узагальнення судової практики щодо встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу немає, що ускладнює аналіз цього питання, проте, проаналізувавши наявні судові рішення, можна зазначити, що більшу кількість справ щодо встановлення цього факту складають з метою спадкування за законом у порядку четвертої черги та вирішення питання щодо розпорядження спільним майном [7]. Цікавим є те, що в більшості цих справ відмовляється у відкритті провадження у справі з підстав вбачання спору про право [8, с. 26].

Щодо зарубіжного досвіду, то в РФ встановлення такого факту носить «допоміжний характер», тобто лише при розгляді справ про встановлення факту визнання батьківства або факту знаходження на утриманні [6]. У Латвії встановлення такого факту в судовому порядку не видається можливим, оскільки такі відносини регулюються спеціальним договором про партнерство [9]. Те ж саме можна сказати і про Польщу, Францію, Швецію та інші країни [10]. Такі країни, як Австралія, Нова Зеландія, Канада, Шотландія ставляться до неодружених пар як до одружених на підставі одного або декількох фактів (наприклад, тривалість спільного проживання, наявність спільної дитини тощо) [11, с. 107]. У США основною умовою, яку необхідно довести у судовому порядку для встановлення факту проживання однією сім'єю, є дійсний намір створити сім'ю, мати відкриту поведінку «нібито» подружньої пари, а всі інші обставини відходять на другий план [12, с. 349].

Ст. 258 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК) встановлює, що одним із обов'язкових елементів заяви про встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу є мета встановлення такого факту [13]. Зазначення мети в заяві необхідне для того, щоб підтвердити юридичну заінтересованість у встановленні такого факту, тобто встановлення такого факту породжуватиме у майбутньому настання певних юридичних наслідків. Проте для того, щоб дійсно встановити цей факт, суддя, виходячи із зазначеної мети, повинен дослідити наявність дійсної юридичної заінтересованості. Тому від належно обгрунтованої мети залежить подальша доля розгляду справи, адже якщо остання не відповідатиме умовам законодавства, то наслідки для заявника (або заявників) будуть негативними.

Оскільки факт проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу входить до групи фактів, що мають юридичне значення, то відповідно вони породжують юридичні наслідки, тобто від них залежить виникнення, зміна або припинення особистих чи майнових прав громадян [14]. Суд своїм рішенням встановлює не будь-які юридичні факти, а лише ключові, які безпосередньо породжують цілий блок нових правовідносин чи змінюють або припиняють їх. Під юридично значимим фактом, який потребує встановлення, необхідно розуміти відтворення у судовому засіданні ретроспективи дій чи подій, явищ чи обставин, які мали місце в минулому, за рахунок засобів доказування при умові зазначення мети, для якої такий факт є необхідним [15]. Під такою необхідністю необхідно розуміти не просто виникнення, зміну чи припинення цивільних правовідносин на підставі встановленого факту, а обов'язкову наявність процесуальних наслідків для заявника, які впливають на сферу майнових чи немайнових прав громадян.

Проте заявники, не знаючи про це положення, досить часто зазначають у якості мети не ту, яка здатна породжувати для них юридичні наслідки, пов'язані зі спільним проживанням однією сім'єю без реєстрації шлюбу. Наприклад, заявниця просила встановити такий факт, оскільки їй це необхідно для морального задоволення [16]; в аналогічній справі заявниця просила встановити такий факт для засвідчення моральної сторони стосунків із чоловіком [17].

Проаналізувавши судову практику, можна зазначити такі цілі для встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу.

По-перше, для спадкування за законом у порядку четвертої черги один після одного за умови, що жінка та чоловік проживали однією сім'єю не менше як п'ять років до часу відкриття спадщини (ст. 1264 ЦК). За даними Єдиного державного реєстру судових рішень встановлення зазначеного факту з цією метою є найчисельнішою: 1800 справ у період з 1 січня 2015 р. до 27 листопада 2016 р. (за результатами яких було ухвалено рішення про встановлення цього факту) [7].

Важливість такої мети встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу зумовлена тим, що саме той з пари є найменш захищеним сьогодні, адже за законом можуть спадкувати лише в порядку четвертої черги. Проте вітчизняна судова практика знає численні випадки визнання таких осіб спадкоємцями першої черги за законом, виходячи з обставин довготривалості спільного життя (більше двадцяти років), піклування за спадкодавцем в похилому віці тощо [17, с. 481]. У науці пропонується розглядати справи про можливість спадкування одного з фактичного подружжя, що пережив у одному провадженні, а саме позовному [18, с. 482]. Неподинокими є зазначення у самих судових рішеннях, що спадкові справи завжди зумовлюють спір про право. Так, суддя відмовив у відкритті провадження у справі щодо встановлення цього факту з огляду на те, що у змісті заяви вбачається спір про право, оскільки в разі прийняття спадщини за законом заявнику перейде право власності на майно і встановлення факту проживання може порушити права законних спадкоємців першої черги на прийняття спадщини [19].

Вважаємо, що це видається не зовсім можливим через те, що такі справи не завжди зумовлюють спір про право, більше того, майже всі вони спрямовані на отримання рішення для надання нотаріусу в якості підтвердження таких стосунків, що вже означає, що така особа є єдиним спадкоємцем. Так, заявниця звернулася до суду із заявою про встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу, посилаючись на те, що вона проживала однією сім'єю без шлюбу з чоловіком у період з 1999 р. до 2007 р. 24 серпня 2007 р. чоловік помер, і заявниця як особа, яка проживала зі спадкодавцем однією сім'єю без шлюбу більше п'яти років до відкриття спадщини і яка є єдиною спадкоємицею, має право на спадкування за законом четвертої черги. Після смерті чоловіка заявниця звернулася до Лисянської районної державної нотаріальної контори для отримання свідоцтва про право спадкування за законом, але нотаріус не зміг оформити свідоцтво в зв'язку з тим, що факт проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу необхідно встановити в судовому порядку відповідно до законодавства. [20]. Інший приклад: заявниця подала заяву про встановлення зазначеного факту, зазначаючи, що на момент смерті чоловіка вона є єдиною спадкоємицею, однак не може прийняти спадщину, оскільки не встановлений факт їх спільного проживання однією сім'єю як чоловіка та жінки [21]. У судовій практиці

наявна достатня кількість таких справ, проте важливим є вказувати в заявах, що заявник є єдиним спадкоємцем померлого, щоб відкинути всі наявні сумніви у судді при розгляді заяви.

Є також випадки, коли заінтересовані особи не заперечують проти встановлення такого факту, про що так само вказується у заяві. Так, заявниця звернулася до суду із заявою про встановлення такого факту, зазначаючи, що з 1981 р. перебувала у фактичних шлюбних стосунках зі спадкодавцем. Спадкоємицею першої черги є донька померлого, але вона не заперечує, щоб заявниця як спадкоємиця четвертої черги також успадкувала майно померлого чоловіка разом із нею. У судовому засіданні заінтересована особа, а саме донька, вимоги заявниці підтримала та підтвердила, що вони разом із заявницею мають намір укласти договір про зміну черговості одержання права на спадкування [22]. Тобто для того, щоб унеможливити настання негативних процесуальних наслідків для заявника у вигляді відмови у відкритті провадження у справі важливим є зазначати в заяві про всі відомі обставини.

Також необхідно зазначити, що найчастіше предметом розгляду таких справ є саме склад спадщини, на яку претендує інша особа, що може складатися з депозитного вкладу в банку, пенсій та інших виплат, які не були отримані за життя спадкодавцем, страхових виплат у зв'язку зі смертю тощо.

По-друге, для визнання права спільної сумісної власності між ними відповідно до ст. 74 СК. Так, у період з 1 січня 2015 р. до 29 листопада 2016 р. було розглянуто 425 таких справ [7].

Зазначаючи в заяві таку мету, на практиці стикаються з проблемами. Так, формулюючи в заяві мету «для визначення долі майна», «для встановлення права спільної сумісної власності», «для поділу спільного майна» тощо, тим самим формується враження наявності спору про право, що має наслідком відмову у відкритті провадження у справі, хоча насправді такого може і не бути. Не заперечуємо, що подаючи такі заяви, заявник дійсно має намір вирішити питання щодо поділу спільного майна, а заінтересована особа може не визнавати такого факту і наявності спільної сумісної власності, проте є чимало випадків встановлення такого факту заради мирних цілей. Наприклад, заявник подав заяву про встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу для «уникнення в майбутньому можливих спірних спадкових та майнових питань щодо поділу спільно нажитого майна» [23]; в іншій справі в заяві зазначається, що «заявник вносив досить вагомий грошовий вклад у спільний бюджет за час спільного проживання, і встановлення факту проживання гарантує захист його майнових прав у майбутньому» [24]; в іншій справі заявниця просила встановити такий факт для «подальшого спільного користування землею, вирощування сільськогосподарських культур та ведення фермерського господарства» [25] тощо. Тобто в цих випадках, заявник (або заявники разом) звертаються до суду за встановленням такого факту задля забезпечення себе у майбутньому від судових спорів. У разі, якщо заяву подає одна особа, заінтересована особа не обов'язково заперечуватиме проти встановлення такого факту. Тобто можна спостерігати повторну ситуацію зі встановлення такого факту для отримання спадщини, і тому задля уникнення цього необхідно обов'язково зазначити про те, що заінтересована особа не проти встановлення такого факту, або подавати заяву спільно.

По-третє, для врегулювання своїх сімейних відносин за договором відповідно до ч. 2 ст. 9 СК. Така мета не досить розповсюджена в судовій практиці, оскільки, по-перше, такі особи мало усвідомлюють можливість укладення таких договорів, а

по-друге, не всі знають, як правильно зазначити таку мету в заяві, застосовуючи здебільшого формулювання «для вирішення майнового питання».

З аналізу нотаріальної практики можна дійти висновку, що найчастіше такі особи звертаються до нотаріуса за нотаріальним посвідченням такого договору, уникаючи залишення простої письмової форми, хоча сімейне законодавство не передбачає обов'язкової нотаріальної процедури його посвідчення. Найчастіше такими договорами є договір про визначення правового режиму майна, про порядок користування майном, що належить їм на праві спільної сумісної власності, про поділ майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності тощо. Якщо особи бажають укласти між собою договір та посвідчити його нотаріально, це неможливо реалізувати, не встановивши факт проживання однією сім'єю чоловіка та жінки в судовому порядку, адже нотаріус діє відповідно до законодавства, яке вимагає підтвердження таких стосунків. Так, відповідно до п. 4.12 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України (далі – Порядок) положення щодо посвідчення договорів між подружжям застосовуються і до договорів між чоловіком та жінкою, які не перебувають у шлюбі між собою, але тривалий час проживали однією сім'єю [26]. Проте для цього йому необхідне документальне підтвердження такого факту: судові рішення про встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу. Тобто нотаріус без цього факту не може посвідчити договір, оскільки він повинен перевірити відповідність умов договору законодавству.

Маючи на меті укласти та нотаріально посвідчити договір, було б доцільно зазначити про це і в заяві, проте в судовій практиці трапляються лише поодинокі випадки такого. Так, заявник звернувся до суду із вказаною заявою через те, що вони із заінтересованою особою мають намір укласти нотаріально посвідчений договір, яким реалізувати свої права щодо визначення їх майнових прав та обов'язків як подружжя, а саме вказати правовий режим майна, набутого в певні періоди перебування у фактичних шлюбних відносинах [27]. В іншій справі чоловік та жінка, які проживають разом без реєстрації шлюбу, за сумісні кошти набували майно, порядок використання якого хочуть встановити в добровільному порядку за допомогою договору, щоб у подальшому виключити можливість спорів. При цьому спорів щодо належності та порядку використання майна у них немає, що виключає можливість розгляду справи в порядку позовного провадження [28].

По-четверте, можливість ухвалення судового рішення про усиновлення ними дитини (ч. ч. 4, 5 ст. 211 СК). Тут необхідно наголосити, що мова йде саме про усиновлення дитини чоловіком та жінкою спільно. За статистикою, за результатами розгляду справ з такою метою частіше ухвалюють позитивні рішення [7]. Так, заявники звернулися зі спільною заявою до суду, в якій просять ухвалити рішення про усиновлення ними дитини з центру соціально-психологічної реабілітації дітей «Віра, Надія, Любов». У заяві доводилося спільне проживання, соціальне становище кожного тощо. Суд ухвалив рішення про встановлення зазначеного факту, враховуючи зазначену мету [29].

По-п'яте, для підтвердження своїх стосунків перед третіми особами. Досить часто для того, щоб реалізувати ті або інші права, жінці та (або) чоловіку, які проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу, необхідно надати підтвердження своїх стосунків. Так, для того, щоб чоловік зміг отримати документи для возз'єднання сім'ї та виїзду за кордон до Сполучених Штатів Америки, йому було пояснено, що на території України в

судовому порядку необхідно встановити факт проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу [30]. В іншій справі заявниця звернулася до суду за встановленням зазначеного факту, в обґрунтування зазначила, що керівництво Вагонної дільниці ст. Київ-Пасажирський ДТГО «ПЗЗ» вимагає від неї надання доказів тієї обставини, що вона або знаходиться в зареєстрованому шлюбі, або має судові рішення про факт спільного проживання однією сім'єю як чоловіка та жінки без шлюбу. Встановлення такого факту дасть їм можливість працювати разом, оскільки у зв'язку з постійними роз'їздами вони не зможуть бачитися та спілкуватися один з одним і це може призвести до розладу в їхніх стосунках [31]. В іншій справі встановлення такого факту необхідно для вільного спілкування з дитиною та виконання своїх батьківських обов'язків, і крім судового рішення заявник не має іншої можливості офіційно підтвердити цей факт перед органами опіки та піклування [32].

По-шосте, для захисту прав та інтересів, пов'язаних із фактичними стосунками чоловіка та жінки, від установлення яких залежить виникнення особистих немайнових прав. Так, заявниця звернулася із заявою про встановлення зазначеного факту, де в обґрунтування вимог вказала, що встановлення факту заявниці необхідно для внесення відомостей про національність в актових записках про народження дітей [33]. В іншій справі заявниця зазначила, що оскільки проживання однією сім'єю жінки та чоловіка без шлюбу не є підставою для виникнення у них прав та обов'язків подружжя і потребує юридичного встановлення цього факту, вона змушена звернутися до суду із заявою для захисту особистих немайнових прав та прав малолітніх дітей [34]. В іншій справі встановлення факту необхідне з метою оформлення та одержання відповідних пілг дітям та отримання статусу малозабезпеченої родини [35].

Висновки. Для того щоб встановити факт проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу, суд, виходячи із обґрунтованості мети, досліджує наявність юридичної заінтересованості у встановленні цього факту. Тому мета встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу – це умова, яка є обов'язковою для відкриття провадження у справі такої категорії, на підставі якої суд визначає юридичну заінтересованість у встановленні такого факту.

Встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки зумовлює досить багато цілей, які не зводяться виключно до питань майна. Серед найрозповсюдженіших – встановлення такого факту для отримання спадщини в порядку четвертої черги спадкування за законом. Можливість встановлення такого факту для інших цілей на практиці не розповсюджена.

Разом із тим, не усвідомлюючи того, що встановлення такого факту обов'язково повинно мати юридичні наслідки, заявники звертаються за встановленням такого факту «для особистих цілей» на кшталт «для задоволення моральних потреб», що тягне собою відмову у відкритті провадження у справі.

Проаналізувавши судову практику, на протипагу усталеній думці можна стверджувати, що встановлення такого факту, пов'язаного з вирішенням майнового питання, не обов'язково тягне за собою наявність спору про право, що виключає його розгляд у порядку позовного провадження.

Література:

1. Пилипенко Ю.О. Процесуальні особливості розгляду судами справ про встановлення фактичних шлюбних відносин [Електронний ресурс] / Ю.О. Пилипенко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc13/part_2/14.pdf.

2. Науково-практичний коментар Цивільного процесуального кодексу України: пер. з рос. /С.В. Ківалов, Ю.С. Червоний, Г.С. Волосягий та ін.; за ред. Ю.С. Червоного. – К.; О.: Юрінком Інтер, 2008. – 656 с.
3. Аналіз судової практики розгляду справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення за 2010 рік. [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал «Судова влада» – Режим доступу : <http://bh.vn.court.gov.ua/sud0202/info/6927/>.
4. Німак М.О. Процесуально-правова природа справ, що виникають із шлюбних правовідносин [Електронний ресурс] / М.О. Німак // Вісник Львівського університету. – 2009. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/old_jm/Soc_Gum/Vlnu_yu/2009_49/130civ49.pdf.
5. Постанова Верховного Суду України від 25 грудня 2013 року № 6-135цс13 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/36475619>.
6. Санін Б.В. Установление фактических брачных отношений в порядке особого производства по законодательству России и Украины / Б. Санін. // *Leges si viata*. – 2014. – С. 126–129.
7. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/>.
8. Круковес В.В. Отдельные вопросы рассмотрения заявлений об установлении факта проживания одной семьей мужчины и женщины без брака / В.В. Круковес // *European Journal of Law and Political Science*. – 2016. – № 3. – Austria, Vienna. – p. 26–31.
9. Можилан С.А. Сравнительный анализ правового регулирования фактических брачно-семейных отношений в России и государствах Европы [Електронний ресурс] / Можилан С.А., Андрощук В.В. // *Юридическая Россия* – Режим доступу до ресурсу: <http://law.edu.ru/article/article.asp?articleID=1431801>.
10. Григор'єва А. Фактичні шлюбні відносини: особливості правового регулювання в Україні та інших державах / А. Григор'єва. // *Jurnalul juridic: teorie si practica*. – 2014. – С. 83–89.
11. Гаррисон М. Регулювання спільного проживання / М. Гаррисон // *Право США*. – 2012. – № 1–2. – С. 105–117.
12. Григор'єва А. Умови встановлення в судовому порядку факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу та докази, які це підтверджують / А. Григор'єва // *Юридичний вісник*. – 2014. – № 3. – С. 343–350.
13. Цивільний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
14. Постанова пленуму ВСУ № 5 / «Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення» / [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-95>.
15. Рогач О.Я. Особливості доказування та системи доказів у справах щодо встановлення фактів, що мають юридичне значення [Електронний ресурс] / Рогач О.Я. // *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. – 2015. – Режим доступу : http://www.visnyk-juris.uzhnu.uz.ua/file/No.35/part_2/7.pdf.
16. Рішення Рівненського міського суду № 569/1956/14-ц від 11 квітня 2014 року [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38459303>.
17. Рішення Білоцерківського міськрайонного суду Київської області від 30 січня 2013 року № 1003/20642/13 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/29339566>.
18. Валлах В.В. Спадкування фактичного подружжя за законом / В.В. Валлах // *Актуальні проблеми держави і права*. – 2011. – С. 479–484.
19. Ухвала Віньковецького районного суду Хмельницької області від 3 червня 2016 року № 670/264/16-ц [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/58116550>.
20. Рішення Лисянського районного суду Черкаської області від 31 березня 2011 року № 20-18/11 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/15519570>.
21. Рішення Тростянецького районного суду Сумської області № 588/973/15-ц від 20 липня 2015 року [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/47093509>.

22. Рішення Первомайського міськрайонного суду Харківської області від 07 травня 2012 р. № 2030/1533/12 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/24225394>
23. Рішення Валківського районного суду Харківської області від 4 серпня 2015 року. [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/49475638>
24. Рішення Київського районного суду м. Харкова від 20 квітня 2016 р. № 640/4014/16-ц [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57390822>.
25. Рішення Солом'янського районного суду м. Києва від 21 травня 2013 р. № 2-о-156/13 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/31682053>
26. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України від 22.02.2012 № 296/5 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12/print1447406052826161>.
27. Рішення Шевченківського районного суду м. Чернівці № 727/5066/14-ц від 3 липня 2014 р. [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/50358915>
28. Рішення Приморського районного суду м. Одеси від 19 листопада 2015 року № 522/16978/15-ц [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/53854828>.
29. Рішення Дніпропетровського районного суду Дніпропетровської області від 5 березня 2015 року № 175/226/15-ц [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/43212058>
30. Рішення Коростенського міськрайонного суду Житомирської області від 10 вересня 2014 р. № 279/4688/14-ц [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/41115757>
31. Рішення Шевченківського районного суду м. Чернівці від 3 липня 2014 року № 727/5066/14-ц [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/50358915>
32. Рішення Козятинського міськрайонного суду Вінницької області від 22.10.2013 р. № 133/2904/13-ц [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень – Режим доступу до ресурсу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/34261698>
33. Рішення Ленінського районного суду м. Вінниці від 6 червня 2012 року № 212/7734/2012 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/24983007>
34. Рішення Голосіївського районного суду м. Києва № 752/14355/13-ц від 12 листопада 2013 року [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/35195635>
35. Рішення Жовтневого районного суду м. Кривого Рогу № 212/3282/13-ц від 4 червня 2013 року [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/32198696>

Притыка Ю. Д., Круковес В. В. Цель установления факта проживания одной семьей мужчины и женщины без брака: теоретические и практические аспекты

Аннотация. Статья посвящена анализу отечественной судебной практики на предмет исследования теоретических и практических аспектов такой составляющей заявления об установлении факта проживания одной семьей мужчины и женщины без брака, как цель.

Ключевые слова: цель, заявление, особое производство, фактические супруги, семья.

Prytyka Y., Krukoves V. The purpose of establishing the fact of living men and women as one family without marriage: theoretical and practical aspects

Summary. The paper is devoted to the analysis of national jurisprudence on the subject of study of theoretical and practical aspects of such part of the statement of establishing the fact of men and women living as one family without marriage as the purpose and importance of its implementation for the legitimate rights and interests of such persons.

Key words: grounds, statement, special proceeding, common law marriage, family.